

Litteratur

DICK HICHENS-BERGSTRÖM:

Torsten Nilssons nya memoarer

Allt fler skrivkunniga, eller åtminstone skrivvilliga, politiker ur den inte längre aktiva årgången har på senare år samlat sina minnen i bokform. För författarna har det säkert varit nyttig terapi efter pensioneringen, liksom det för samtidshistoriskt intresserade varit av värde att en gång ledande aktörer själva fattat pennan medan tid är.

Efter utrikesminister Torsten Nilssons två första memoardelar – Människor och händelser i Norden (1977) och Människor och händelser i Europa (1978) – var det tämligen allmänt väntat att hans tredje minnesbok skulle komma att avhadla den svenska Vietnampolitiken på 1960-talet och senare. Så har nu inte blivit fallet – rimligen är det en arbetsuppgift som, för att bli av historiskt värde, kräver tillgång till mer material än blott författarens personliga hågkomster. I stället har Torsten Nilsson valt att under titeln "Lag eller näve" (Tidens förlag) skildra sina tyska minnen, från unga dagar till utrikesministertiden. Även om således Vietnam ställts på framtiden, är den nya memoardelen för den skull ingen mellanbok.

Det är en mycket sakkunnig person som här tar till orda. Torsten Nilsson växte upp i Malmö under industrialismens genombrott och blev tidigt en central persom i den socialdemokratiska ungdomsrörelsen, hemmavid och på uppdrag i utlandet. En avgörande upplevelse tycks ha varit den "formativa" tid han tillbragte i Tyskland, bl a vid en socialistisk folkhögskola. Tidigt fick han upp ögonen för Weimar-republikens bräcklighet och det 30-tal som skulle drabba inte bara Tyskland utan så småningom hela världen i form av Hitlerstyret. Mycket av detta är avhandlat i boken Händelser och människor i Europa. Men mycket återstod, och det är detta som nu beskrivs i årets memoardel.

Det finns såvitt jag vet få svenska politiker som kan redovisa bortåt trettio år i regeringen och därtill ett sådant internationellt panorama som det Torsten Nilsson presenterar i sina tre böcker. Det börjar med Trotsky 1932 och slutar

en bit in på 1970-talet; hans färdväg är kantad av internationella storheter. Man brukar inte sällan förebrå diplomatmemoarer ett fenomen som kallas namedropping – "när jag sist var på té hos hertiginnan de la Rochefoucauld" etc – men frågan är om inte Torsten slår karriärdiplomatien med flera hästlängder. Det myllrar i hans minnen av både händelser och personer i sådan grad att garvade utlandskorrespondenter har anledning avundas honom. Det märkliga är att allt detta skildras stillsamt och sakligt, utan allt koketteri, med en flärdfrihet som även politiska meningsmotståndare måste finna sympatisk. Man har förebrått Torsten Nilsson att han håller sig själv alltför mycket i skymundan, och det är nog riktigt. Samtidigt skymtar författaren tillräckligt mycket – genom de reflexioner och iakttagelser han gör – för att fånga också i sin roll som interlokutör. Vad som saknas, men kanske kommer fram i senare volymer, är hans medverkan i och syn på den svenska utrikespolitiska beslutsprocessen. Att han 1962 efterträdde Östen Undén, den stränge och lärde folkrättsjuristen, var naturligtvis ägnat framhäva Torsten Nilssons utpräglad pragmatiska läggning.

Den tyska utvecklingen före och efter Hitler blir i boken föremål för en historisk repetitionskurs. De porträtt han förfärdigar av sina politiska vänner, särskilt Herbert Wehner och Willy Brandt, är initierade och generösa men därför inte överslättande. Ifråga om den senares nedgång och fall döljer Torsten Nilsson inte alls att det 1974 var "psykologiskt bäddat" för Brandts motgångar i och med att dennes nära medarbetare Günther Guillaume häktades för spioneri för östs räkning. Författaren erinrar sig i sammanhanget sitt eget dilemma i fallet Stig Wennerström: hur agera och besluta i regeringsställning på ytterst tveksamma indicier?

Det vimlar av personkaraktärstiker, många roliga. Om Wehner heter det på ett ställe: "Med sitt muskulösa talesätt tillhör han den yviga skolan. En talare utan skyddsnät, som sjunger ut sina meningar med full volym. Grav-

rost i rösten. Snabba kast mellan ironi, sarkasm och kyla. Frispråkig i stridens hetta."

Det låter som en beskrivning av memoarförfattarens egen skriv- och talekonst: stadiga korthuggna meningar, ibland halsbrytande metaforer. Torsten Nilsson är förvisso ingen vän av semikolon.

Författaren besvärar inte annat än i förbigående läsaren med någon långrandig uppväxt- och ungdomsskildring. När han avverkat det centrala tyska avsnittet, avsett som bokens huvudtema, ägnar han ett avslutande parti åt Sverige och EG. Det blir en redovisning av den svenska rollen, en långpromenad i vännen Gunnar Langes sällskap på Utö och mer tveksamma ställen. Man får klart för sig att Torsten Nilsson mycket tidigt utslöt möjligheten av svenskt medlemskap av neutralitetspolitiska skäl. I ett tal i Rönneberga i maj 1971 – någon månad innan han lämnade Arvfurstens palats i möjligen mindre förfarna händer – sammanfattade han sina invändningar med en utförlighet som tyder på att han här såg ett tillfälle att formulera ett slags politiskt testamente. Utrymmet medger icke här en diskussion av författarens inte alltid oantastliga teser.

De tio åren som utrikesminister gick uppenbarligen inte alldeles spårlöst förbi. Här och

där i memoarboken överger Torsten Nilsson sin personliga stenstil och gör till sina termer och formuleringar som brukar förekomma i de årliga utrikesdeklarationerna i riksdagen eller i de svenska inläggen i FN:s generaldebatter, för att inte tala om nordiska utrikesministermöten (där som bekant samtliga ministrar "hoppas" på det ena eller det andra goda, "fördömer" något tillräckligt avlägset eller "vädjar" hit eller dit). Så mycket lättare är det att igenkänna personen Torsten Nilsson när han skildrar hur han förankrade sin roll i svensk politik.

"Jag vill inte dölja att ordförandeskapet i Stockholms arbetarkommun och mina kontakter med partidistrikt och fackförbund (var omistlig). Inte heller en utrikesminister får förlora den betydelsefulla jordledningen... I stället för allmänna till intet förpliktande slagord bör vi tala med och lyssna på varandra."

Torsten Nilsson behövde med andra ord inga springpojkar, han visste själv var han hade sina gräsrotter.

"Lag eller näve" är en bok, skriven på gott humör och utan tecken på trötthet. Fotomaterialet är följsamt upplagt, medan omslaget inte gör någon människa glad.